

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

**ha- To'eh be-darke ha-hayim, o', Toldot Yosef ha-yatom
me-'ir Madmenah**

Smolensqin, Pereš Ben-Mošë

השמ ןב ץרפ ,ןיקסנעלאמס

Ṽin, 629 [1868 oder 1869]

ט

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10010

— עליך לדעת בראשונה את אשר לפניך, דע את הנערים אשר ימצאו
אתך כיום ותדע איך להתהלך עמם ואחרי כן תשמע גם קורות רעך —
— אני אשמע כקולך לכל אשר תצוני —
— אם כה תעשה אשלים כל הפעך — מני אז היינו לרעים ונערי בני
הישיבה קראו גם אחרי מלא ויתנוני לאפיקרום. והנער אשר התרועע אתי כיום
הראשון קצף מאוד על אשר עזבתיו ויהי לראש שונאי.

ט

הנערים הגדולים

בלילה קראני גרעון אליו אל התא אשר בצד בית התפלה, כי שם היה
משכבו ויתן גם לי מקום למשכב בקרבתו ויחל לדבר אתי כדברים האלה: ראשית
דעת האדם היא לדעת את אשר לפניו, להבין ולהשכיל אל דרכי האנשים
אשר יראה פניהם יום יום. ובלעדי זאת לא יצלח גבר בחלד אף אם נגלו לפניו
כל דברי הימים החולפים כספר כתוב בידי סופר מהיר, וידע האותיות לאחור
כחווה מחזה שדי, כי חיינו ההוה, העבר כמת אשר כבר נשכח מלב הוא, והעתיד
כילד בירחי קדם בעורנו כמעט אמו. מהעבר לא נראה נשבע, והעתיד מי יודע
מה יקרה אותו אם יהיה לילד שעשועים להרגנן לב הוריו, או ננוע ומשחת מאיש
יהיה מראהו להביא שבר כעצמות אבותיו? לא כן ההוה אותו נראה ובאורו
נראה חיים . . .

— חי נפשי כי לא אכין למלך, הן מליצה חירות תדבר בי ונשנכה
ממני —

— הן את רעי דן התהלכת והאם לא לקחו אונך כהנה וכהנה מפיו? —

— אמת הדבר כי גם הוא דבר נכחה נכחה, אך לא הבינותי שכל מליו

כאשר לא אכין דבריך, גם פליאה דעת ממני מדוע רק אתם תדברו במשל

ומליצה, הן ראיתי אנשים למאות ולא שמעתי מפי איש כדברים האלה —

— אתה תדע פשר דבר אך לא עתה, כאשר נודע עוד איש אל אחיו

תדע שרש דבר נמצא בנו ולא תתפלא עוד —

— לוא יהיה כדבריך —

— אמנם עתה הפצתי להעיר אונך כי לך לדעת מראש את האנשים

אשר תראה יום יום והנני נכון לתאר בשרד אמת דרכי אחרים מהנערים הגדולים

ואתה תוסיף להתחקות על שרשי רגלם ותוסיף דעת —

— הלא כמו פיד אמרת לי זה עתה כי עלינו לדעת את דרך האנשים

אשר נתהלך אתם ומה יתן ומה יוסיף לי לדעת דרך הנערים הגדולים, הלא את

הנערים הקטנים אתרועע? —

— מחכמה שאלת זאת, אך דע לך כי לא יארכו הימים ותתחשב גם

אתה בין הגדולים —

— האמנם יהיה כדבר הזה? וכימים לא כבירים? נפשי מאנה האמין

כדבר הזה —

— ומדוע תטאן האמין? האם לא תדע כי לב נכון לך ולב המורה טוב עליך, ומי יעצור בעדו אם יאמר להושיבך את הגדולים? האמין לי כי בעוד שנים או שלשה ירחים תהיה כאחד מאתנו, ולכן אל תשת עוד לב להנערים הקטנים, כי אם אל הגדולים שים לבך, ואני הנני נכון לפקח עיניך על דרכיהם למען תדע אחרי כן איך להתהלך אתם: הגדול כנערים הוא שמעון הגדול והוא יקרא גדול לא מאשר כי הוא גדול בשנים מכל הנערים, כי יהודה בן אחות רבנו ושמואל המתמיד גדולים ממנו בשנים, אך הוא גבה הקומה מאוד ועל כן יקרא בשם שמעון הגדול —

— לא אבין מדוע יקראו אלה הנערים בשמותם? הלא לפי דברת הנער אשר ישבתי אתו לא יקראו פה הנערים בשמותם, כי אם על שם עיר מולדתם יקראו —

— רק הנערים הקטנים יקראו על שם עיר מולדתם והגדולים בשמותם יקראו, ומה גם אלה אשר בעיר הזאת נולדו המה לא יקראו על שם עיר מולדתם, כי רבים המה הנערים מהעיר הזאת, ובמה יפלה איש מרעהו? זה שמעון הגדול או כאשר יקרא בפי בני הישיבה שמעון בן החברה . . .

— בן החברה? האם חברה הרה וילדה אותו? — שאלתי בשחוק.

— החברה לא הרה ולא ילדה רק גדלה אותו — ענני גדעון — בעיר הזאת תמצא חברת אנשים אשר תכליתה לעשות צדקה ליתומים עזובים, חברה אשר אין כמות בכל הארץ, והנני לספר לפניך קצות דרכיה למען תבין חן ערכה: לפני מאה שנה חי פה בעיר הזאת איש גדל העצה ורב העליליה לזרוע צדקות בקרב בית ישראל, והוא ירה אבן פנה ליסר פה חברת אנשים לסוכך על היתומים אשר נשארו באין מורה ומנהל באין משען ומשענה לבל יהיו עדי אוכד, ויכתוב על ספר חקים טובים ומשפטים ישרים, איך לנהל את צעירי הצאן בלחם ואיך להתהלך אתם ולהביא חכמה בלבם, ואחריו החרו החזיקו כל אלה אשר ננעה אהבת הצדקה בלבם ויקשרו קשר ויבואו בכרית לעשות כדברו ובימים לא כבירים עשו והצליחו לכונן חבורה גדולה ולהוציא את הדבר הגדול לפעולות ידים, ואלה המשפטים אשר שם לפניכם: כל איש אשר יאבה להמנות בקהל החבורה הזאת ישלם מדי חדש בחדשו כפי נדבת לבו המרכה ירבה והממעיט לא ימעיט מן שקל לשנה, ויום אחד כשבוע יתן ארוחה לאחד מנערי החברה, ועתה יעלה מספר האנשים אשר באו בכרית החבורה לשני אלפים איש והמה כמעין ישועה להיתומים העזובים, כי כל יתום אשר ימותו אבותיו או גם אם רק אביו מת וידי האלמנה קצרו מהושיע לו ילקח אל בית החברה מיום מלאת לו שתי שנים וינתן על ידי אומנת עד אשר ימלאו לו חמש שנים ואז יובא אל בית הספר, בתי ספר רבים להחברה הזאת ובהם יבואו רק היתומים, ומנהלי החברה וראשיה ישימו עין פקוחה על הנערים לבל יסלפו דרכם ועל המורים כי יעשו מלאכתם באמונה, בבתי הספר האלה ישמעו בלמודים עד מלאת להם שלש עשר שנים ואז יקחנו ואם נכונים המה ישלחו אל הישיבה לחוסף לקח, ואם אין ינתנו על ידי בעלי מלאכה ללמוד מלאכה אשר תחיה

את בעליה, והחברה תשלם מכספה לבעל המלאכה עד אשר יהיה הנער לאמן במלאכתו ואחרי כן תקנה לו כלי מלאכה וכל הדרוש לבעל מלאכה ותביאנהו בכרית את אשת נעורים ותעשה לו בית, ועליו החובה ללמד את בני החברה מלאכתו חנם אין כסף, גם לעזור להחברה כפי אשר תמצא ידו. ולהנערים אשר ישמעו בלמודים תנתן ערך מחיתם ובגדים עד אשר יקחו להם עזר כנגדם ואז תתן לו החברה משען כסף עד עשותו לו בית. נערים למאות מבני החברה היו כבר לאנשים וישנם גם עשירים רבים מהם. ועל כל החסדים אשר תעשה החברה את הנערים עוד יתרה תעשה, כי תסוכך עליהם באברתה לכל יפקד מהם נער ולא יתנו אף אחד מהם לעבוד עבודת הצבא, ורק שנים מהנערים נתנו לעבודת הצבא ביד פשעם. כי המה השחיתו את דרכם מאוד מאוד וירבו הרע ולא שמעו בקול המורים והמנהלים ועל כן באה עליהם הרעה. ולכן יקראו הנערים היתומים בשם בני החברה, ובצדק יקראו בשם הזה, כי לא רבים המה החורים אשר ירכו להיטיב את בניהם כאשר תיטיב החברה לבניה, וזה שמעון הגדול גם הוא אחד מבניה הוא —

— פליאה דעת ממני הלא לפי דבריך לצדקת החברה הזאת אין קץ ומדוע לא ספר לי דן אף אחת ממעשיה, הוא רק חמס ושוד קרא על כל האדם ומעשיהם הטובים הסתיר מנגד עיני —

— לא כראותו אראה אני, הוא מרוב שיחו וכעסו ראה רק עמל ואון, וגם בכל דבר טוב וישר אשר ראה בכני האדם בקש בכל עת וימצא מרמה וחנף, צדקת אנוש היתה בעיניו למרמה למען נחול כבוד, ועל רוע לב האדם הגדיל ותחי בעיניו התכל כמעון תנים ומאורת צפעונים, ולא מאשר כי רע לבו ומכשרו יחזה כל בני איש רק כי הצרות האיומות אשר עברו על ראשו מסכו בקרכו רוח עוועים והגהו כמגשש באפלות ולא נגה לו לראות את הדברים כמו —

— גם אני מראשית כזאת חשבתי כי אין ברוחו נכונה, כי ראיתי אותו מדבר תהפוכות ועושה מעשים זרים כמשתגע. אכן אחרי כן ראיתי כי הוא חכם לב רק צרות לבנו תתנכרנה לרגעים, אך גם אז ישול ברוחו ויקרא באמץ לב: לא אשתגע! אות הוא כי לא משגע הוא —

— האיש אשר יקרא במר נפשו, לא אשתגע הוא יחיש בנפשו כי עמודי בינתו החלו להתמוטט. אמנם חלילה לי מדבר תועת אל רעי האחוב לנפשי מאוד וחלילה לי לשום לו עלילות דברים כי משגע הוא, אכן חפצתי להכיך בינה: מדוע ירגו והתקצף מדי דברו ויקלל ארץ ויושביה, כי תלאות נוראות עברו על נפשו ועל כן אין ברוחו נכונה ובכל אשר יראה ימצא מגרעות, וגם דרכי החברה הזאת אשר אין ערוך לצדקת מעשיה לא ישרו בעיניו על כי ראה אחד או שנים ממנהליה שואפים לכבוד ואחד או שנים מהמורים יכו את הנערים בלי חמל ולא יעשו מלאכתם באמונה, ובכל זאת לא יוסרו מפקודתם מאשר כי ראשי החברה קרוביהם המה. אמנם העל זאת יפקוד עון על כל האנשים הישרים בלכותם היששים באמת ובתם לכב לעשות צדקה? הוא אשר דברתי, לא כראותו את בני האדם אראה אני, וגם אתה חדל לך מלכת בדרכו, כי רק

תונה ומכשול לב תקח לך והתכל בדרכה תלך, כי לא אתה תורה לה דרך ואת העקוב לא תעשה למשור רק יגון וכעס תרבה לך מרבה להכיל —

גם לרן כביר כח לב — לא אכחד כי צדקו דבריך בעיני, וראה אראה כי רבה חכמת לבך אך גם לרן כביר כח לב —

לבו ראה חכמה הרבה יתר ממני, אך חכמתו ודעתו היא שוכבתו להביא שבר בעצמיו, לא כן דרכי, אני אחקור ואשפוט ואמצא את הכל יפה בעתו ואשמח בחלקי ולבבי לא ידע רע —

אמנם הגד נא, איפו מצאתם אתם חכמה יותר מכל הנערים אשר כנילכם? הודיעני איזה מקום בינה ואבקשנה גם אני —

לא רחוקה היא ממך ואני אראך איפו תמצא, אכן עתה אישוב לדברי ואספרה לך את אשר החילותי, הוא שב ויערוך לפני דרכי נערים רבים ויחרוץ משפט על כל מעשיהם, אך לבל יהיה על הקוראים למשא לשמוע כל אשר שמעתי אני, אעביר לפניו רק אחדים מהם ואחרוץ עליהם משפטי אני, כי ברבות הימים ידעתי את כלם ויש לאל ידי לתאר אותם ודרכיהם בחרט אמת: שמעון בן החברה היה בחור כבן תשע עשרה שנה נכה קומה ודל בשר, חוטמו ארוך ועגול, שניו העליונות גדולות מאוד עד כי לא נתנו דלתות שפתיו להסגור וכאשר שחק — זאת עשה לרגעים — היה פניו מורה מאור, שערות ראשו ושפמו צהובות, שערות הזקן החלו לצמוח זעיר שם על לחיו, אך הוא פקד אותן לרגעים ככורם את כרמו ולא נתנן לצמוח, כי מרטן לאחת אחת למען הסיר חרפתו, כי הזקן חרפה הוא לאיש במרם לקח אשה, הוא היה כסיל וטוב לב, חמל על הנערים הקטנים המקימם ולא אחת ושתיים השיב חמת המשגיח מהם ולא רדה בהם כאשר יעשו יתר הנערים הגדולים, ומעת היותו בהישיבה לא הרים ידו אף על אחד מהם ועל כן אהבוהו כלם, וגם גחזי המצורע אשר היה רע הלב ואיש מדנים גם הוא לא צרר אותו, גם המורה והמנהלים אהבוהו כי הרבה הגות וגם כביר היה כח לבו בתורה, יהודה בן אחות המורה או יהודה בן החברה — כי גם הוא היה מכני החברה — כבן עשרים היה קצר קומה מאוד ולבו טפש כחלב אך הרבה הגות ומרוב הגיונו הצליח להביא מעט חכמה בלבו ולהקרא בשם מתידי, לכן התנאה מאור, עקש שפתיו בדברו וירבה לדבר דברי הבל וידמה בלבו כי חכם במותו אין בכל הארץ, הוא היה אביר לב וישנא את כל הנערים כתכלית שנאה וגם חמה שנאוהו, שמואל דוד מעיר צלצח או המתמיד הגדול היה כבן עשרים ואחת שנים, שערות ראשו ושפמו שחורות משחור ולא כסיל-אדם היה, רק לא דבר את איש דבר כי כל היום ואשמורה כלילה הגה בלי מרגעה בקול גדול גם לב מבין היה לו, ועל כן חרצו כל בני הישיבה משפטם עליו כי יקח אחר כבוד בית איש עשיר לחתן, שלמה יעקב כבן עשרים שנה בחור כארזים יפה תאר וחכם לב בדרכי הארץ, אך הוא לא שעה אל דברי התורה כי לבו הלך אחרי מקנה וקנין וירבה לחקור ולדרוש מחיר כל סחורה וערכה, בני הישיבה כלם אהבוהו וגם הוא אהב אותם ובאור פניו ובדבריו הרגין לב כל הדוברים בו וכלם גמרו אמר כי הוא יהיה לאיש סוחר בארץ, נח יצחק

הקטן או הבתולה כאשר נקרא בפי בני הישיבה (אם על טוב תארו או מאשר כי התחפש פעם אחת ביום הפורים בבגדי עלמה וכוא אל הישיבה ויתחולל בידי הנערים וכאשר נשמע הדבר להראש כקש לגרשו, אך המורה עמד לימינו ויצילו רק הוכיח אותו על פניו על כי חטא ועבר על מצות ה' לא ילכש גבר שמלת אשה) היה קטן בשנים וקומה, כבן שבע עשרה שנה היה בעת הזאת, הוא אהב ללבוש בגדים כאחד מכני העשירים ועל כן מצא חן בעיני העשירים אשר נתנו לו ארוחתו והי כבן בית הגביר שלמה כלבני אשר נמנה בין עשירי העיר, וכני הישיבה התלחשו איש באזני רעהו כי בת הגביר תאחכהו והוא האמין בדברי המתלחשים וילכש גאות כמדו, ואף כי בינתו לא רבה היתה בכל זאת בטח לבו כי ימצא לו בקרב ימים עזר כנגדו עם גדה הרבה, אמנם רק חצי תאות לבו באה לו, כי אחרי ימים מעטים לקחו שלמה הגביר לחתן לו ויתן לו את בתו לאשה אך למצוא נדה היתה תקותו לשוא, כי צרור חותנו נמצא נקוב והנושים לקחו את הבית וכל אשר בו, ובצר לחותנו צר גם לו ויחש מפלט אל ישיבה אחרת ולא נודע מקומו עד היום הזה, את חמשת הנערים האלה הצנתי לפניך הקורא בתבונם כצלמם ולבבי סמוך ובטוח כי לא תקצוף עלי על אשר לא הרבתי על המספר הזה, כי לא בישיבה תמצא ולא תבוא עוד שמה ולא לך לדעת את אשר לפניך, לא כן אני שמעתי כל אשר ספר לי גדעון בתאות נפש ושנה בעינינו לא ראינו עד השעה הראשונה אחרי חצות הלילה.

המחפשים והמציילים

ביום המחרת כאשר ישבתי לשמוע דברי המורה בתוך הנערים הקטנים היה הדבר עלי כמשא כבד, כי כמוהם כאל נחשבו בעיני אחרי אשר שמעתי מפי גדעון כי עוד מעט ירוממני המורה לשבת את הגדולים, ורוחי רחפה על גלי התקית לימים יבואו עת אתחשב בין הגדולים, והנערים אשר עתה יושבים אתי כחברים יביטו יראו כי בקנאה ויאמרו: אכן חכם לב הוא זה האשדותי, אך לא! לא על שם עיר מולדתי אקרא או, רק בשמי יוסף מאשרות, בעודני חושב מחשבות אהו הנער היושב לימיני בידי ויאמר: אשדותי, מדוע לא תשית לב לדברי המורה? קצף גדול קצפתי עליו בשמעני דבריו, כי כמו נשא עלי חרפה היה בעיני בקראו אותי על שם עיר מולדתי ואמר בנאון: מה לי ולך כי תשאלני? האם חכרך אני? — הנער חפץ לענות אך המורה נתן בקול: הם! האם לדבר נאספתם הנה? — בנשוא המורה את עיניו ראה והנה שני אנשים זרים עומדים בצד השולחן ועפעפיהם יבחנו את הנערים כמו יבקשו להכיר את אחד מהם.

- את מי תבקשו? — שאל המורה אותם.
- את הנער שאול מעיר בצלת — ענו האנשים.
- מה לכם ולהנער? — הוסיף המורה לשאול בהביטו בם בעין בחן.
- מכתב הבאנו לו מאמו וגם מנחה שלחה לו בדיניו —
- תנו הנה את המכתב ואקראהו — ענה המורה.